

SPIŠSKÉ DIECÉZNE MÚZEUM V SPIŠSKEJ KAPITULE

Monika BIZOŇOVÁ

MÚZEUM
SPIŠSKEJ KAPITULY

V júli 2023 bola otvorená expozícia Spišského diecézneho múzea, ktorá bola inštalovaná v kanónii č. 14 v Spišskej Kapitule. Toto múzeum nie je na danom mieste prvým múzeom a spolu s Katedrálou sv. Martina, Expozíciou Učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule, Biskupskou záhradou a Spišským Jeruzalemom tvorí jadro výstavnej činnosti Spišskej Kapituly.

Prvé diecézne múzeum bolo založené ešte v roku 1933 a bolo situované v budove dnešného kňazského seminára. Nemalo však dlhé trvanie. Zaniklo v súvislosti s nástupom totalitnej moci spolu s kňazským seminárom v roku 1950 a mnohé z exponátov boli nenávratne stratené či zničené.

Dnešné múzeum je situované v jednom z kanonických domov, teda kúrií, v ktorých žili kanonici – vyšší cirkevní hodnostári, ktorí tvorili inštitúciu kapitulu, od ktorej získala Spišská Kapitula aj svoje pomenovanie. Samotná budova bola postavená v 14. storočí a v roku 1616 bola renesančne prestavaná. V 18. storočí bola budova upravená v ranoklasicistickom štýle a v 19. storočí nasledovali rôzne úpravy. Samotná kanónia bola adaptovaná na priestory múzea vrátane architektonického výskumu. Vďaka tejto adaptácii (2021 – 2022) došlo k objaveniu dekoratívnej maľby v interiéri, bola odkrytá arkáda renesančného mashausu, časť čiernej kuchyne a vzácny trámový strop.

Expozícia Dejiny Spišského prepoštstva. Foto: M. Bizoňová

Celá expozícia zaberá priestor schodiska a štyri miestnosti na poschodí a tvoria ju štyri časti – *Dejiny Spišského prepoštvstva*, *Dejiny Spišského biskupstva*, *Kabinet liturgického náčinia* – *Paramenty*, *Oltár a jeho vybavenie*.

Prehliadka sa začína na prízemí, kde je situované informačné centrum a pokračuje po ranoklasicistickom schodisku, ktoré svojimi rozmermi poslúžilo ako obrazáreň. Nachádzajú sa tu štyri portréty spišských biskupov (dva v životnej veľkosti), ktorí mali veľký význam v dejinách biskupstva v ich zbierkotvornej činnosti. Vo vstupnej chodbe k samotnej expozícii sa nachádza niekoľko panelov, ktoré obsahujú *Trochu teórie na úvod*. Oboznamujú návštevníka s mnohými pojmi (prepoš, kanonik, biskup, kapitula, Kapitula, atď.).

Prvá miestnosť expozície je venovaná *Dejinám Spišského prepoštvstva* a samotné textové a obrazové panely oboznamujú návštevníka s počiatkami Spišskej Kapituly a jej stavebným vývojom v 11. – 13. storočí, následne s rozvojom v 14. – 15. storočí; stagnáciou a nástupom reformácie a s obdobím, ktoré smerovalo ku vzniku biskupstva v 18. storočí. V samotnej miestnosti sa nachádza viacero vzácných exponátov, napr. najstaršie typárium hodnoverného miesta (okolo roku 1290), kanonická vizitácia z roku 1700, najstaršia kniha Spišskej Kapituly – Graduál prepošta Juraja z Kežmarku z roku 1426, Graciánov dekrét – jedna z najstarších inkunábul či relikvia Sv. kríža.

Druhá miestnosť je venovaná *Dejinám Spišského biskupstva*, teda dejinám od roku 1776. Na textových a obrazových paneloch je v chronologickom slede opísaných množstvo udalostí ako je vznik biskupstva a jeho počiatky, vznik zásadných inštitúcií, obdobie 19. storočia, no zároveň aj pád v dôsledku totality až po obnovu po roku 1989. V tejto miestnosti môže návštevník vidieť dekrét Márie Terézie o založení Spišského biskupstva z roku 1776, biskupskú katedru a pontifikálie, teda symboly a odznaky biskupského svätenia ako je prsteň, pektorál, mitra, berla a taktiež množ-

Expozícia *Dejiny Spišského biskupstva*. Foto: M. Bizoňová

Paramenty. Foto: M. Bizoňová

Graduál spišského prepošta Juraja z roku 1426. Foto: M. Bizoňová

stvo typárií, ktoré patrili kňazskému semináru či najstaršiemu učiteľskému ústavu v Uhorsku, ktorý vznikol v roku 1819.

Ďalšia z miestností má edukatívny charakter a obsahuje inštaláciu liturgických textílií, ktoré boli používané v potridentskom období. Návštevník tu objaví kompletne rúcho pre biskupa v červenej liturgickej farbe (používané na sviatky mučeníkov a na sviatky Ducha svätého), vpravo pre diakona v slávnostnej zlatej farbe a vpravo pri oknách pre kňaza v bežnej zelenej liturgickej farbe. Z dnes už nepoužívaných manipul bol vytvorený farebný liturgický rok, ktorý má za úlohu oboznámiť návštevníkov so striedaním liturgických farieb. Okrem toho v tejto miestnosti je umiestnený nádherný oltárny obraz sv. Valentína z Terni, ktorý slúži ako pekný príklad odievania biskupov.

Posledná z miestností je venovaná *Oltáru a jeho vybaveniu*, kde je možné nájsť zaujímavý oltárny stôl – menzu a paramentár zároveň. Okrem toho

sa tu nachádza množstvo liturgického náčinia, kalich spišského prepošta Petheho, svietniky z 15. storočia – svetlonosiči, či zaujímavá nádoba – akvamanile (nádoba na vodu) v podobe husi, ktorá bola vyrobená z pštosieho vajca a zlatníckej práce okolo roku 1600.

Samotná expozícia Spišského diecézneho múzea ešte nie je hotová. V momentálnej dobe sa pripravuje expozícia na prízemí, ktorá bude tvorená dvomi miestnosťami, z ktorých prvá bude venovaná životu spišského biskupa Jána Vojtaššáka a druhá návšteve sv. Jána Pavla II. v Spišskej Kapitule v roku 1995. Okrem toho sa pracuje aj na podzemí kanonického domu, v ktorom bude umiestnená ďalšia expozícia a práce pokračujú aj na prednáškovej miestnosti.

Aj napriek tomu, že samotné múzeum ešte nie je dokončené, pre návštevníka sa tak otvára ďalšia časť Spišskej Kapituly, v ktorej môže nazrieť hlbšie do jej dejín a vidieť niektoré z jej hmotných pokladov, ktoré sú iba malým príkladom samotnej Umelecko-historickej zbierky Spišského biskupstva.

Autor libreta:	Mgr. et Mgr. Vladimír Olejník, PhD.
Kurátori expozície:	doc. Mgr. Monika Bizoňová, PhD., Mgr. et Mgr. Vladimír Olejník, PhD.
Dizajn:	Ateliér Choma, akad. maliar doc. Pavel Choma
Odborná spolupráca:	doc. Mgr. Monika Bizoňová, PhD., doc. Peter Labanc, PhD., PhDr. Mária Novotná, PhDr. Alena Piatrová, Mgr. et Mgr. Vladimír Olejník, PhD.
Architektonický návrh adaptácie budovy:	Štúdio J+J, Ing. arch. Magdaléna Janovská
Reštaurátorské práce:	Mgr. art. Štefan Siváň
Umelecko-remeselné práce:	Jakub Ondruš
Stavebné práce:	AGLA – stavebná obchodná spoločnosť, Ján Demko, František Gallik, Ján Neupauer
Technická realizácia expozície:	Štefan Drapecký
Finančná podpora:	- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky - Program INTERREG Poľsko – Slovensko